

12. Özel eğitim 2. kademe Türkçe ders kitabındaki resimlerin metinlerle uyum düzeyinin incelenmesi

Furkan CAN¹

Ümmü Gülsüm ALTINER BOZLAK²

APA: Can, F. & Altın Bozlak, Ü. G. (2023). Özel eğitim 2. kademe Türkçe ders kitabındaki resimlerin metinlerle uyum düzeyinin incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (33), 172-190. DOI: 10.29000/rumelide.1283688

Öz

Bu araştırmanın amacı, MEB Yayınlarına ait Özel Eğitim 2. Kademe Türkçe Ders Kitabı 2’de yer alan metinler ile resimler arasındaki uyum düzeyini incelemektir. Araştırma nitel araştırma desenlerinden tarama modelindedir. Araştırmanın çalışma materyalini 2022-2023 eğitim-öğretim yılında ortaokullarda okutulan, MEB Yayınlarına ait Özel Eğitim 2. Kademe Türkçe Ders Kitabı-2 oluşturmaktadır. Araştırma verileri, doküman inceleme tekniği ile toplanmıştır. Araştırmacıların resim ve metin uyumunu ortaya koyabilmesi amacıyla İşcan ve Cımbız (2018) tarafından geliştirilen “Resim–Metin İlişkisi Kategori Listesi” kullanılmıştır. Araştırmacılar, Türkçe ders kitabında yer alan resimlerin ait oldukları metne uygunluğunu bu kategori listesine göre incelemiştir. Bu kategori listesiyle toplanan veriler, nitel veri analizi yaklaşımlarından betimsel analiz tekniği kullanılarak analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Elde edilen bulgular; genel bulgular, bilgilendirici metinler, hikâye edici metinler ve şiir olmak üzere dört alt başlıkta verilmiştir. Araştırma sonucunda Özel Eğitim 2. Kademe Türkçe Ders Kitabı 2’deki metinlere yönelik resimlerin, %64,4 (f:58) oranında öğrencilere, ait oldukları metnin içeriğiyle ilgili fikir verdiği belirtilmiştir. Resimlerin, %73,3 (f:66) oranı ile buldukları metnin başlığıyla uyum gösterdiği; %69,9 (f:63) oranında ise buldukları metnin içeriğiyle uyum gösterdiği ifade edilmiştir. Araştırmacılar, metinlerde yer alan resimlerin %92,9 (f:83) oranında metnin ana fikrini/ana duygusunu desteklediğini; %96,6 (f:87) oranında öğrencilerin estetik zevk kazanmasına yardımcı olduğunu; %67,7 (f:61) oranında ise resim-metin tasarım düzeninde zemin-fon ilişkisine dikkat edildiğini belirtmişlerdir. Araştırmacılar, metinlerin resimlerinde kullanılan renklerin %75,5 (f:68) oranında canlı, açık ve ilgi çekici olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Anahtar kelimeler: Türkçe ders kitabı, özel eğitim, metin, resim

Examination of the level of harmonization of the pictures in the special education and level Turkish textbook with the texts

Abstract

The purpose of this research is to examine the level of harmony between the texts and the pictures in the Special Education 2nd Stage Turkish Textbook 2 of MEB Publications. The research is in the screening model, one of the qualitative research designs. The study material of the research consists of the Special Education 2nd Stage Turkish Textbook-2 of the Ministry of Education Publications,

¹ YL Öğrencisi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Yüksek Lisans Programı (Van, Türkiye), furkancanyu@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3093-554X [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 17.02.2023 kabul tarihi: 20.04.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1283688]

² Dr., İçişleri Bakanlığı (Van, Türkiye), gulsumaltinerbozlak@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3608-6702

which is taught in secondary schools in the 2022-2023 academic year. Research data were collected by document analysis technique. The "Picture-Text Relationship Category List" developed by İşcan and Cımbız (2018) was used in order for the researchers to reveal the picture and text harmony. The researcher and the participants examined the compatibility of the pictures in the Turkish textbook with the text they belonged to, according to this category list. The data collected with this category list were analyzed and interpreted using the descriptive analysis technique, one of the qualitative data analysis approaches. Obtained findings; Informative texts, narrative texts and poetry are given under three sub-titles. Finally, general findings are included. As a result of the research, it was stated that the pictures in the texts in the Special Education 2nd Level Turkish Textbook 2 gave students an idea about the content of the text at a rate of 64.4% (f:58). The pictures were in harmony with the title of the text with a rate of 73.3% (f:66); 69.9% (f:63) stated that they were compatible with the content of the text. The researcher and the participants stated that the pictures in the texts supported the main idea / main feeling of the text with 92.9% (f:83); 96.6% (f:87) helped students gain aesthetic pleasure; 67.7% (f:61) stated that they paid attention to the ground-background relationship in the picture-text design order. The researcher and the participants stated that the colors used in the pictures were vivid, clear and interesting at a rate of 75.5% (f:68).

Keywords: Turkish textbook, special education, text, picture

Giriş

Her birey birbirinden farklı duyuşsal, bilişsel ve fiziksel özelliklere sahiptir. Bu özelliklerin oluşmasında bireyde istendik ve istemsiz şekilde ortaya çıkan birtakım nedenler vardır. Bu nedenlerden dolayı bazı bireyler, akranlarına veya diğer bireylere göre daha farklı gelişimsel süreçler yaşar, özellikler taşırlar ve daha farklı materyallerle gelişim süreçlerini devam ettirirler. Bazen de kullanılan materyaller aynı kalsa bile içerik değişmekte, bireyin en iyi öğrenmeyi sağlayacağı yöntemler ve içeriklerden oluşan materyaller hazırlanmaktadır. Çetinkaya'ya (2022:9) göre bireylerin her biri diğer bireylerden farklı birtakım özellikler göstermektedir. Bu sebeple bazı bireylerin akranlarından farklı ve ayrı gelişim özellikleri ortaya koyabildikleri bilinmektedir. Bu farklılıkların bilişsel, duyuşsal ya da fiziksel açılardan belirlediği söylenebilir. Örneğin bir bireyin diş görünümü farklılık gösteriyorsa bilişsel özellikleri de diğerlerinden farklılık gösterebilir. Bahsedilen bu farklılıklar da bireylerin ihtiyaçlarının farklılaşmasına sebep olabilir. Eğitsel açıdan da farklılıklar ortaya çıkabilmekte bu durumda bireylerin farklı akademik ihtiyaçlarının oluşmasına yol açmaktadır.

Özel eğitime gereksinim duyan bireyler için onların ihtiyaçlarına uygun ders programı, ders programını oluşturacak uygun ders içerikleri ve derslerde kullanılacak ders materyalleri hazırlanmalıdır. Özel eğitim sürecini oluşturan bu unsurların özellikle de ders kitabını oluşturan unsurların özel eğitime gereksinim duyan bireylerin eğitsel ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olması gerekmektedir. Özel eğitim sürecinde diğer eğitim süreçlerinde olduğu gibi öğrencilerin sürecin merkezinde olduğu, yaparak yaşayarak öğrenmelerin gerçekleştiği bir ortamın varlığı eğitim sürecinin başarısını doğrudan etkileyecektir (Pourtois ve Desmet, 2002). Eğitim öğretim sürecinde de aynı durum söz konusudur. Bireylerin, duyuşsal, bilişsel veya fiziksel farklılıklar taşıması, onların genel geçer olan metotları ve materyalleri kullanmalarını zorlaştırmakta veya imkânsız hale getirebilmektedir. Bundan dolayıdır ki bu farklılıkları gösteren bireyler için özel birtakım yöntem ve teknikler oluşturulmakta, öğrenmeyi en iyi şekilde sağlayacak içeriğe sahip öğretim materyalleri geliştirilmektedir. Bu materyallerin başında ise ders kitapları gelmektedir. Özel eğitim sürecinde tıpkı genel eğitim sürecinde olduğu gibi öğrenciler için ilgili dersin öğretim programını yansıtan ders kitapları ve çeşitli materyaller kullanılır. Genel eğitimde

öğrenciler akranlarıyla önceden belirlenmiş ve hazırlanmış ders kitaplarıyla eğitim öğretime devam ederken özel eğitimde de öğrencilere yönelik MEB Talim ve Terbiye Kurulu tarafından belirlenip hazırlanan ve ilgili dersin öğretim programına uygun özel eğitim ders kitapları bulunmaktadır.

Eğitim öğretim sürecinde, daha da özelle Türkçe öğretimi sürecinde en çok yararlanılan ve başvuru kaynakların başında ders kitapları gelmektedir. Öğrencilerin nasıl öğreneceği, öğretmenlerin nasıl öğreteceği ve eğitim sürecinin nasıl ilerleyeceği konusu ders kitaplarıyla yakından ilgilidir (Ertok Atmaca, 2006). Mevcut öğretim programı çerçevesinde hazırlanan ve öğretmenlerin en önemli öğretim materyallerinden biri olan ders kitaplarının içerdiği unsurların doğru, yerinde ve isabetli olması, öğretim programının başarı düzeyini de önemli ölçüde etkileyeceği söylenebilir. Bunun yanı sıra bir Türkçe ders kitabında bulunan yazılı ürünlerin, dilin temel kurallarına uygun, doğru bilgiler içermesi; anlaşılır ve özenli olması, içeriğinin de öğrenci yaşantısına uygun, ön bilgileri harekete geçiren, öğrencide merak hissi uyandıran, dikkat çekici ve amaca uygun unsurlardan oluşması gerekmektedir. Bunun yanında ders kitaplarında yer alan görsellerin de öğrenmeyi kolaylaştıran, metin ile bütünlük kuran ve öğrencide merak hissi uyandıran, öğrenmeye teşvik eden özellikler taşıması önemlidir.

2005 yılında uygulamaya konulan Türkçe Dersi Öğretim Programında (TDÖP) yapılandırıcı yaklaşımın esas alınmasına paralel olarak ders kitapları da değişmiştir. Günümüzde ders kitapları, güncel TDÖP esas alınarak MEB komisyonları ve MEB tarafından belirlenen özel yayınevleri tarafından hazırlanmaktadır (Koç ve Can, 2022:4). Hazırlanan ders kitaplarını oluşturan en temel unsurların başında ise metinler gelmektedir. Kaya ve Çiftçi'ye (2020) göre öğretim sürecinde ders kitaplarındaki metinler öğrencinin bilişsel, sosyal, duyuşsal gelişimlerine sağladığı katkılar açısından önemli işlevleri yerine getirmektedir. Bunun yanında ders kitaplarında metinlerle yakın bir ilişki içinde olan görsellerin de önemli en az metinler kadardır. Bu önem ders kitabındaki görsellerin metinlerle uyumlu olmasına yönelik gerekliliği de ortaya çıkarmaktadır. Bu bakımdan ders kitabında yer alan görseller ile metinlerin birbirini destekleyici ve tamamlayıcı özellikler taşıması önemlidir. Hiç şüphesiz bu durum ders kitaplarının işlevi ve önemiyle ilgilidir. Yaratıcı ve eleştirel düşünebilen, ana diline duyarlı, duygularını ve fikirlerini doğru ve yerinde iletebilen, çok yönlü bireylerin yetişmesinde ders kitaplarının önemi ve işlevi yadsınamaz düzeydedir. Bu bakımdan ders kitaplarının barındırdığı unsurların da amaç ve kazanımları en iyi biçimde gerçekleştirecek özellikte olması ayrı bir önem taşımaktadır. Bu açıdan bakıldığında ders kitabının niteliği, işlevselliği ve içerdiği unsurların amaca uygunluk düzeyinin öğrenci ve öğretmen motivasyonunu etkileyebileceği ve amaca uygun ders kitaplarının öğretim sürecini daha başarılı kılabileceği söylenebilir.

Yukarıda da ifade edildiği gibi ders kitabını oluşturan en önemli unsurlardan ikisi görseller ve metinlerdir. Görsel kelimesinin anlamı konusunda alanyazında farklı tanımlar bulunmaktadır. Güneş (2021), bu tanımların bazılarını şöyle sıralar: "Görme ve görme duyusuyla ilgili, görmeye dayanan; bir film, fotoğraf, plastik veya grafik sanatların veya varlığın görünümü; herhangi bir nesnenin basılı sunumu; soyut bir ögenin fiziksel sunumu; nokta ve şekillerin bütünü; bir eşya ya da varlığın zihinsel görünümü; görüntü ve gözle izlenebilen her şeyin taşıdığı özellikler."

Bu açıklamaların bazıları resim, fotoğraf, çocuk resimleri gibi farklı ürünleri tanımlamak için verilmiştir. Görsel, gerçek veya gerçek dışı da olsa orijinal bir tasarımdan meydana gelen görüntüdür. Farklı şekilde açıklanacak olursa görsel, bir hakikâtin taklidi, gerçek dışı şeyleri farkına varmamızı sağlayan görüntü, bir işaret veya nesnenin görsel sunumudur (Güneş, 2021: 179-180). Resimler ve görsel donanımla sunulan renkler, çizgiler, portreler, manzaralar vb. eğitim ve öğretimin canlılık kazanmasına ve öğretimin etkin olarak yürütülmesine yardımcı olur (İşcan, Efendioğlu ve Ada, 2007). Ders

kitaplarındaki başarılı bir görselin görevinin metnin içeriğini görselleştirmek olduğunu vurgulayan Uzuner, Aktaş ve Albayrak (2010) bu durumu: “İllüstrasyonun bir görevi de bilgilendirmek olmalıdır. Dekoratif özellikler ise ikinci planda kalmalıdır. Görseller, çocuklara yeni tecrübeler ve fikirler kazandırabilmelidir.”

Ders kitaplarını oluşturan en temel unsurlardan bir diğeri ise metinlerdir. Güneş (2021), metni; bilgi, duygu ve düşüncelerin yerleştirildiği yapılar olarak tanımlar. Çeçen’e (2015) göre metin, duygusal ya da fikrîsel bir gayeyle meydana getirilen, anlam ve biçim bakımından bütünlük oluşturan dilin parçalarından biridir. Bakkaloğlu (2021) ise metni birer iletişim aracı olarak görür ve yazarın iletmek istediği mesajı metin aracılığıyla ilettiğini belirtir. Ona göre iletilen mesaj, okuyucu veya dinleyici tarafından algılanır ve kendi ön öğrenmelerine bağlı olarak anlamlandırılır. Dolayısıyla ders kitaplarında kullanılan metinler, bilgilerin öğrenciye aktarılmasında birer araçtır. Oğuz ve Pilav’a (2015) göre metinler, belli bir sırası ve anlam bütünlüğü olan, bireye bir mesaj aktaran, yazılı ya da sözlü dilsel bir ürün şeklinde ifade edilebilir. Metinlerin eğitim öğretim sürecindeki işlevine dikkat çeken Koç ve Can (2022) ders kitaplarının, gerçekleştirdiği temel dil öğretiminin pratiğini, içerdiği metinler aracılığıyla gerçekleştirdiğini; ders kitaplarında yer alan metinlerin, öğrencilerin eğitim-öğretim sürecinde gerçekleştirdikleri dil öğreniminin pekişmesine doğrudan katkı sağlayan unsurlar olduğunu belirtmişlerdir. Bütün bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi metinlerin, sahip olduğu özellikler bağlamında öğrenme ve öğretme sürecinde önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir.

Ders kitabını oluşturan bu iki temel unsurun birbiri ile olan ilişkisi, öğrenci başarısını ve öğretim programının hedefe ulaşma düzeyini de doğrudan etkilemektedir. Metinler, görseller ile desteklenmekte, konunun daha anlaşılır ve açıklayıcı olmasına yardım etmesinin yanında daha hızlı öğrenilmesine de katkı sağlamaktadır. “Başarı düzeyi yüksek görseller, öğrenmeyi hızlandırırken, kötü ve başarı düzeyi düşük görseller öğrenciyi kitaptan soğutur” (Artut’tan akt. Atmaca, 2006). Batur (2010) da aynı durumu: “Kitaplarda öğrenci seviyesine paralel olarak farklı görsellere yer verilmesi, ilgiyi canlı tutabilir ve öğrenciler görseller aracılığıyla metne ilgi duyabilirler” şeklinde ifade etmiştir. Buradan hareketle ilgi çekici, merak duygusunu harekete geçiren görsellerin, çocuğu metne yönlendireceği söylenebilir. Öğrencilerin ders kitabındaki görsellerden en yüksek seviyede faydalanmaları için belirlenecek görsellerin ders kitabında ilgili metinle birlikte yer alması, ders kitabının içeriğine uygun olması önemlidir. Görseller, öğrenciler açısından en az dinleme ve okuma yeteneği kadar önemlidir ve en az aynı düzeyde de bilgi edinme noktasında önem taşımaktadır. Çünkü bir öğrenci bir metni okuyarak veya dinleyerek anlamlandıramayabilir fakat metinde yer alan bir görsel aracılığıyla metni kavrayabilir ya da kavramasına yardımcı olur (Kırbaş, Orhan ve Topal, 2012).

Öğrencilerin seviyelerine uygun metin ve görsellerin uzman kişiler tarafından, öğrencilerin istek, beklenti ve ilgileri doğrultusunda hazırlanmaları son derece önemli bir noktadır. Bu bakımdan ders kitabındaki metinlerin görseller ile uyum içinde olması, karşılıklı olarak açıklayıcı nitelikte olması ve öğrenmeyi kolaylaştırıcı özellikler taşıması gerekmektedir. İşcan vd. (2007), yaptıkları çalışmada resimler sayesinde öğrencilerin metnin konusunu daha iyi anladıklarını belirtmiş, bu sonuçtan hareketle Türkçe öğretiminde görsel öğelerin ne kadar önemli olduğuna vurgu yapmışlardır. Başka bir çalışmayı Varışoğlu, Şeref, Gedik ve Yılmaz (2014) yapmıştır. Bu çalışmada da deyim ve atasözlerinin öğretilmesinde bir görsel unsur olan karikatürlerin öğrenci başarısı üzerindeki etkisi incelenmiş. Araştırmaya dâhil olan öğrencilerden karikatür kullanılarak öğretim gerçekleştirilen grupta anlamlı seviyede fark olduğu bulgulanmıştır. Bu çalışmaları sayıca artırmak mümkündür. Bütün bu örneklerden de anlaşılacağı gibi metin ve görseller arasındaki uyum ve ilişki, öğrenmeyi ve öğretmeyi kolaylaştırmakta ve hızlandırmaktadır.

Alanyazın incelendiğinde Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler üzerine yapılmış birçok çalışmaya rastlanmaktadır. Kaya ve Kardaş (2019) ortaöğretim Türkçe ders kitabında bulunan metinlerle ilgili öğretmen görüşlerine başvururken Durukan (2011) Türkçe ders kitabında bulunan metinleri öğrenci görüşlerine göre değerlendirmiştir. Özbay ve Çeçen (2012), Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinleri tür ve tema bakımından incelerken Temizyürek ve Delican (2016) ilkökul Türkçe ders kitaplarındaki metinleri tür ve tema yönünden ele almıştır. Can ve Koç (2022) 5. ve 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde bulunan yazım/noktalama yanlışlarını incelemiştir. Türkçe ders kitaplarındaki metinlerle ilgili yapılan çalışmaların sayısını artırmak mümkündür. Alanyazın incelendiğinde Türkçe ders kitaplarındaki metin görsel/resim ilişkisini ele alan çalışmalardan da bahsedilebilir. Örneğin, İşcan ve Kanca (2021) yabancılara Türkçe öğretimi üzerine hazırlanmış ders kitaplarında bulunan resimlerin metinlerle olan uyum durumunu incelemiştir. Söz konusu araştırmada görsellerin metinlerle genel olarak uyum gösterdiği bulgulanmıştır. Baş ve Yıldız (2014), ilkökul Türkçe ders kitaplarının resim-metin ilişkisini öğretmen görüşleri açısından ele aldıkları çalışmalarında araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin ilkökul Türkçe ders kitaplarındaki resim metin ilişkisinde cinsiyet değişkenine, mesleki kıdeme ve mezun olunan okul türüne göre anlamlı bir farklılık bulunmadığını, bunun yanında sınıf düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık bulunduğunu ifade etmişlerdir. İlhan ve Yazar (2021) Temel Eğitim Türkçe Ders Kitaplarındaki metin-görsel ilişkisini görsel tasarım unsurları açısından incelemiştir. Söz konusu çalışmalarında ders kitaplarındaki metinlerde bulunan görsellerin, görsel tasarım unsurlarına göre uygun ve kısmen uygun olduğu sonucuna ulaşılmışlardır. Türkben (2019), Türkçe ders kitaplarındaki metin resimlerini incelemiştir. Bu çalışmada ders kitabındaki metin resimlemelerinin büyük bir bölümü öğrencilerin estetik duyarlılığını artırıcı, estetik duyarlılığını geliştirecek veya ortaya çıkaracak düzeyde olmadığı da görülmüştür. Özellikle de 8. sınıf Türkçe ders kitabında bu oranın oldukça düşük olduğu görülmektedir. Demirel, Kökçü ve Akbaba (2018), 5. Sınıf Türkçe ders kitabını metin-görsel bakımından inceledikleri çalışmalarında sekiz metinde, metinle bir arada yer alan resimlerin, metinlerin içeriğine uygun olarak seçildiğini bulgulamışlardır. İnan Yıldız ve Baş (2015), ilkökul 2. Sınıf Türkçe ders kitabında bulunan metinlerin görsellerle olan ilişkisini inceledikleri çalışmalarında; tüm resim ve metinlerin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine dikkat edildiği, resimlerin metnin içeriğiyle kısmen paralel konumlandırıldığı, resimlerin ait oldukları metinlerin başlıklarını desteklediği, resimlerin öğrencilerin metni tahmin etmesine imkân sağladığı, resimlerdeki figürlerin metnin bağlamındaki duygularla örtüşmede yeterli olmadığı, resimlerin metinlerde yer alan kavramlara yüksek oranda gönderme yaptığı, verilmek istenen iletileri desteklediği, öyküleyici ve bilgilendirici türdeki metinlere ait resimlerin ana fikri desteklediği ve şiir türündeki metinlere ait resimlerin ise ana duyguyu desteklemekte yeterli olmadığı tespit edilmiştir. Karakoyun (2019) ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki görsellerin öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre metin-görsel uyumu açısından incelediği çalışmasında öğretmenlerin ve öğrencilerin görüşlerinden hareketle varılan sonuçtan dört Türkçe ders kitabında yer alan zorunlu temalardaki okuma metinlerinde kullanılan görsellerin metinlerin içeriğini yansıtmada yetersiz kaldıklarını tespit etmişlerdir. Bunun yanında görsellerin çoğunluğunun metnin konusu hakkında ön bilgi oluşturmada, ana fikrini/duygusunu iletmede, öğrencilerde estetik duyarlılık ve metinlere karşı okuma isteği uyandırmada yeterli olmadıkları sonucuna ulaşılmışlardır. Bu çalışmalara benzer farklı sınıf seviyelerine ait araştırmalardan da bahsedilebilir (İşcan ve Karadağ, 2021; Mazlum ve Mazlum 2016; İşcan ve Cımbız, 2018; Dikeç, 2004; Kayıkcı, 2006; Yıldırım 2007; Arı 2008, Erdost, 2012; Şeref ve Yılmaz, 2013; Aygün, 2014; Baş ve İnan Yıldız, 2015; Ercantürk, 2015; Damar, 2016; Kolaç; 2003; Yılmaz, 2005; Batur, 2010). Alanyazın incelendiğinde Türkçe ders kitaplarının içeriğini oluşturan en temel unsurlardan olan metinler ve görsellerle ilgili çalışmaların son yıllarda artış gösterdiği söylenebilir. Metin-görsel uyumunu ele alan bu çalışmaların yanında Özel Eğitim 2. Kademe Türkçe

Ders Kitaplarını inceleyen çalışmalara da bakıldığında alanyazında sadece Çetinkaya'nın (2022) Özel Eğitim 2. Kademe Türkçe Ders Kitaplarında yer alan etkinlikleri ele aldığı bir çalışmaya rastlanmıştır. Özel Eğitim alanında Türkçe ders kitapları üzerine yapılmış başka herhangi bir çalışmaya rastlanılmamış olması dikkat çekicidir. Bu nedenle bu çalışmanın konusu itibarıyla Özel Eğitim 2. Kademe Türkçe Ders Kitaplarındaki metin-resim uyumunu ele alması bakımından alanyazına katkı sunacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın amacı

Araştırmanın amacı, MEB Yayınlarına ait Özel Eğitim 2. Kademe Türkçe Ders Kitabı 2'de yer alan metinler ile resimler arasındaki uyum düzeyini belirlemektir. Bahsedilen amaç doğrultusunda şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Resimler, ait oldukları metnin içeriğiyle ilgili fikir vermekte midir?
2. Resimler, buldukları metnin başlığıyla uyum göstermekte midir?
3. Resimler, buldukları metnin içeriğiyle uyum göstermekte midir?
4. Resimler, metnin ana fikrini/ana duygusunu desteklemekte midir?
5. Resim-metin tasarım düzeninde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiş midir?
6. Resimlerdeki renkler canlı, açık ve ilgi çekici midir?
7. Resimler, öğrencinin estetik zevk kazanmasına yardımcı olmakta mıdır?

Yöntem

Özel Eğitim 2. Kademe Türkçe Ders Kitabındaki metin-resim uyumunu ele alan bu çalışmada doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e (2021) göre dokümanlar, nitel araştırmalarda etkili şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır. Bu tür araştırmalarda, araştırmacı, ihtiyacı olan veriye, gözlem veya görüşme yapmadan sahip olabilir. Doküman incelemesi, incelenmesi gereken olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin tümünü kapsamaktadır.

Çalışma materyali: Araştırmanın çalışma materyalini 2022-2023 eğitim-öğretim yılında okutulmakta olan MEB Yayınlarına ait Özel Eğitim 2. Kademe Türkçe Ders Kitabı 2 oluşturmaktadır.

Tablo 1. Özel Eğitim 2. Kademe Türkçe Ders Kitabı 2'deki metinlerin türlerine göre dağılımı.

Metin Türleri	f	%
Bilgi Verici Metin	21	70
Hikâye Edici Metin	6	20
Şiir	3	10
Toplam	30	100

Tablo 1 incelendiğinde Özel Eğitim 2. Kademe Türkçe Ders Kitabı 2'de 21'i bilgi verici metin (%70), 6'sı hikâye edici metin (%30) ve 3'ü şiir (%10) olmak üzere toplam 30 metin olduğu görülmektedir. Metinlerin tamamında resim kullanılmıştır. Metinlerde fotoğraf, karikatür, simge vb. görsellerin yer

almaması ve resimsiz metnin olmamasından dolayı inceleme dışında tutulan herhangi bir metin olmamıştır.

Veri toplama aracı: Özel Eğitim 2. Kademe Türkçe Ders Kitabındaki metin-resim uyumunu incelemek için yapılan bu çalışmada veri toplama aracı olarak İşcan ve Cımbız'ın (2018) geliştirdiği "Resim-Metin İlişkisi Kategori Listesi (RMİKL)" kullanılmıştır. RMİKL, geliştirilirken alanyazın taranmış, toplam 28 maddeden oluşan bir liste oluşturulmuş, alan uzmanı iki kişinin görüşüne başvurulmuş ve yapılan elemelerle 8 maddeden oluşan RMİKL oluşturulmuştur (İşcan ve Cımbız, 2018).

Verilerin toplanması ve analizi: Özel Eğitim 2. Kademe Türkçe Ders Kitabındaki metin ve resimler, çalışmaya dâhil olan iki araştırmacı tarafından birbirlerinden bağımsız ve tarafsız şekilde RMİKL esas alınarak incelenmiştir. İncelenen metinlerden bir kategori listesi oluşturulmuştur. İncelenen metinler, genel bulgular, hikâye edici metinler, bilgi verici metinler ve şiir olmak üzere dört alt başlık altında toplanmıştır. Her başlık altında değerlendirmeye alınan bir metnin görseline ve açıklamasına yer verilmiş ve verileri paylaşılmıştır. İlk olarak genel bulgulara yer verilmiş daha sonra ise söz konusu alt başlıklar çerçevesinde veriler tablolar halinde paylaşılmıştır. İnceleme sonucunda elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e (2021) göre betimsel analiz, farklı veri toplama teknikleriyle kazanılmış verilerin önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve değerlendirilmesini içeren bir nitel veri analiz türüdür.

Toplanan metinler için araştırmacı değerlendirmelerinden elde edilen sonuçların ortalamaları alınmıştır. İncelemenin geçerlik ve güvenilirliğini sağlamak adına Miles ve Huberman (1994) tarafından geliştirilmiş "Uyuşum Yüzdesi" kullanılmıştır. Miles ve Huberman (1994), iyi bir nitel güvenilirlik için kodlamanın güvenilirliğinin en az %80 uyum seviyesinde olması gerektiğini belirtmiştir. Bundan dolayı 2 araştırmacının analizleri için uyum yüzdesi (agreement percentage) formülü kullanılmıştır. Uyuşum yüzdesi: "Uyuşum miktarının 100 ile çarpımının, uyum miktarı ve uyumsuzluk miktarının toplamına bölünmesi ile elde edilir." Çalışmada, iki araştırmacı arasındaki uyum yüzdesi %90 olarak hesaplanmıştır. Bu şekilde veri analizinin iyi bir güvenilirlik yüzdesine sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

Araştırmacılar tarafından metinler tek tek incelenmiş ve her metne ait "RMİKL" oluşturulmuştur. İlk olarak her metin türünden sonra, o metin türüne ait olan metinlerle ilişkili bir "Resim-Metin İlişkisi Kategori Listesi" oluşturulmuş ve genel veriler elde edilmiştir. Bu şekilde araştırmacılar tarafından ayrı ayrı oluşturulan "RMİKL" tek bir tabloda birleştirilmiştir. İnceleme neticesinde elde edilen veriler; hikâye edici metinlere ilişkin bulgular, bilgi verici metinlere ilişkin bulgular ve şiirlere ilişkin bulgular şeklinde oluşturulan temalara göre verilmiştir. Bu şekilde hikâye edici metinlere, bilgi verici metinlere, şiirlere ve Özel Eğitim 2. kademe Türkçe Ders Kitabındaki bütün metinlere ilişkin verilere ulaşılmıştır.

Araştırmacıların incelemeleri doğrultusunda oluşturulan "Resim-Metin İlişkisi Kategori Listesi"ne ait tabloların son sütununda görüşlerin ortalaması verilmiştir. Elde edilen ortalamaların değerlendirilmesinde Tablo 2'deki aralıklar kullanılmıştır. Evet (2), Kısmen (1) ve Hayır (0) aralıklarının eşit olduğu varsayılmış ve aritmetik ortalamalar puan aralığı 0,66 hesaplanmıştır. Puan aralığının belirlenmesinde kullanılan hesaplama: (En yüksek değer – en düşük değer) / 3 = (2 – 0) / 3 = (2 / 3 = 0,66). Bu hesaplama göre aritmetik ortalamalar Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Resim–Metin İlişkisi Kategori Listesindeki aritmetik ortalamaların değerlendirme aralığı.

Aralık	İfade
0-0,66	Hayır
0,67-1,33	Kısmen
1,34-2	Evet

Bulgular

Metin-resim uyum düzeyine ilişkin bulgular, alt başlıklar halinde verilmiştir. Alt başlıklar, metin türleri esas alınarak hazırlanmıştır. Özel Eğitim 2. Kademe Türkçe Ders Kitabı 2'deki metin ile resimler tek tek incelenip ele alınmış, ulaşılan bulgulara ve metin türlerine ait bazı örneklere aşağıda yer verilmiştir.

1. Tüm metinlere ait genel bulgular

Özel Eğitim 2. Kademe Türkçe Ders Kitabı 2'de yer alan tüm metinlere ait genel bulgular, “Resim–Metin İlişkisi Kategori Listesi”ne göre sıklık ve yüzdelik değerleri verilerek aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo.3 Özel Eğitim 2. Kademe Türkçe Ders Kitabında yer alan tüm metinlerin “Resim–Metin İlişkisi Kategori Listesi”ne göre sıklık ve yüzde dağılımı.

Resim–Metin İlişkisi Kategori Listesi	f - %	Evet	Kısmen	Hayır	TOPLAM
1- Resimler, ait oldukları metnin içeriğıyle ilgili fikir vermektedir.	f %	58 64,4	21 23,3	11 12,2	90 100
2- Resimler, buldukları metnin başlığıyla uyum göstermektedir.	f %	66 73,3	13 14,4	11 12,2	90 100
3- Resimler, buldukları metnin içeriğıyle uyum göstermektedir.	f %	63 69,9	25 27,7	2 2,2	90 100
4- Resimler, metnin ana fikrini/ana duygusunu desteklemektedir.	f %	83 92,9	4 4,4	3 3,3	90 100
5- Resim-metin tasarım düzeninde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir.	f %	61 67,7	27 29,9	2 2,2	90 100
6- Resimlerdeki renkler canlı, açık ve ilgi çekicidir.	f %	68 75,5	16 17,7	6 6,6	90 100
7- Resimler, öğrencinin estetik zevk kazanmasına yardımcı olmaktadır.	f %	87 96,6	2 2,2	1 1,1	90 100

Tablo 3'te belirtildiğı gibi her maddede 90 olmak üzere 7 maddede toplam 630 görüş belirtilmiştir. Özel Eğitim 2. Kademe Türkçe Ders Kitabı 2'deki metinlerde resimlerin, %64,4 (f:58) oranında öğrencilere, ait oldukları metnin içeriğıyle ilgili fikir verdiğı belirtilmiştir. Resimlerin, %73,3 (f:66) oranı ile buldukları metnin başlığıyla uyum gösterdiğı; %69,9 (f:63) oranında ise buldukları metnin içeriğıyle uyum gösterdiğı ifade edilmiştir. Araştırmacılar, metinlerde yer alan resimlerin %92,9 (f:83) ile metnin ana fikrini/ana duygusunu desteklediğini; %96,6 (f:87) ile öğrencilere estetik zevk kazanmasına yardımcı olduğı; %67,7 (f:61) oranında ise resim-metin tasarım düzeninde zemin-fon

ilişkinde dikkat edildiği belirtilmiştir. Araştırmacı ve katılımcılar, %75,5 (f:68) oranında ise resimlerde kullanılan renklerin canlı, açık ve ilgi çekici olduğu ifade edilmiştir.

1. Hikâye edici metinlere ait bulgular

Özel Eğitim 2. Kademe Türkçe Ders Kitabı 2'deki hikâye edici metinler, araştırmacılar tarafından tek tek incelenmiştir. Hikâye edici metinlere ait bulgular, "Resim – Metin İlişkisi Kategori Listesi"ne göre sıklık ve yüzdelik değerleri verilerek aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 4. Hikâye edici metinlerin "Resim–Metin İlişkisi Kategori Listesi"ne göre sıklık ve yüzdelik dağılımı.

Resim–Metin İlişkisi Kategori Listesi		Evet	Kısmen	Hayır	TOPLAM
1- Resimler, ait oldukları metnin içeriğiyle ilgili fikir vermektedir.	<i>f</i>	11	5	2	18
	%	61,2	27,7	11,1	100
2- Resimler, buldukları metnin başlığıyla uyum göstermektedir.	<i>f</i>	12	6	-	18
	%	66,6	33,3	-	100
3- Resimler, buldukları metnin içeriğiyle uyum göstermektedir.	<i>f</i>	14	4	-	18
	%	77,7	22,2	-	100
4- Resimler, metnin ana fikrini/ana duygusunu desteklemektedir.	<i>f</i>	18	-	-	18
	%	100	-	-	100
5- Resim-metin tasarım düzeninde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir.	<i>f</i>	16	2	-	18
	%	88,8	11,2	2	100
6- Resimlerdeki renkler canlı, açık ve ilgi çekicidir.	<i>f</i>	17	1	-	18
	%	94,4	5,6	-	100
7- Resimler, öğrencinin estetik zevk kazanmasına yardımcı olmaktadır.	<i>f</i>	18	-	-	18
	%	100	-	-	100

Tablo 4 incelendiğinde her maddede 18 görüş olmak üzere toplam 126 görüş ortaya çıkmıştır. Buna göre Özel Eğitim 2. Kademe Türkçe Ders Kitabı 2'deki hikâye edici metinlerin çoğunda (%61,2; *f*:11) resimlerin, ait oldukları metnin içeriğiyle ilgili fikir verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Resimler, %66,6 (*f*:12) oranı ile buldukları metnin başlığıyla uyum gösterirken; %77,7 (*f*:14) oranında ise ait oldukları metnin içeriğine uygunluk gösterdiği belirtilmiştir. Araştırmacıların tamamı hikâye edici metinlerde yer alan resimlerin metnin ana fikrini/ana duygusunu desteklediğini, öğrencilere estetik zevk kazanmasına yardımcı olduğunu ifade etmişlerdir. Araştırmacılar tarafından resimlerin ve metnin tasarım düzeninde zemin-fon ilişkisine dikkat edilme oranı %88,8 (*f*:16) olarak bulunurken; %94,4 (*f*:17) oranında ise resimlerde kullanılan renklerin canlı, açık ve ilgi çekici olduğu belirtilmiştir.

Hikâye edici metinlere ait metinlerden örnek olarak seçilen metin "Hayvanat Bahçesinde Bir Gün" adlı metindir. "Hayvanat Bahçesinde Bir Gün" adlı metinle ilgili açıklama, resim ve ulaşılan sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Metin tek sayfada yer almaktadır. Resim, metnin hemen üzerinde bulunmaktadır. Metne ait tek resim vardır. Metin, tek paragraftan oluşmaktadır. Metinde bir çocuğun anne ve babasıyla yaz tatilinde hayvanat bahçesine gitmesi anlatılır. Bu bakımdan görselin metni yansıttığı söylenebilir.

Resim 1.

Araştırmacılar tarafından “Hayvanat Bahçesinde Bir Gün” adlı metin incelenmiş ve bu metne ait resim ile ilgili şu veriler elde edilmiştir: Resimler, ait oldukları metnin içeriğiyle ilgili fikir vermektedir. Resimde hayvanat bahçesi tabelasına yer verilmesi, öğrencinin metnin içeriğini tahmin etmesini kolaylaştırmaktadır. Resimler, buldukları metnin başliğıyla uyum göstermektedir çünkü görselde tabela ve çeşitli hayvan resimlerine yer verilmiştir. Resimler, buldukları metnin içeriğiyle uyum göstermektedir. Resim-metin tasarım düzeninde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir. Resimlerdeki renkler canlı, açık ve ilgi çekicidir. Resimler, öğrencinin estetik zevk kazanmasına yardımcı olmaktadır.

2. Bilgilendirici metinlere ait bulgular

Özel Eğitim 2. Kademe Türkçe Ders Kitabı 2’deki metinler, araştırmacılar tarafından tek tek incelenmiştir. Bilgi verici metinlere ait bulgular, “Resim–Metin İlişkisi Kategori Listesi”ne göre sıklık ve yüzdeleri verilerle aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

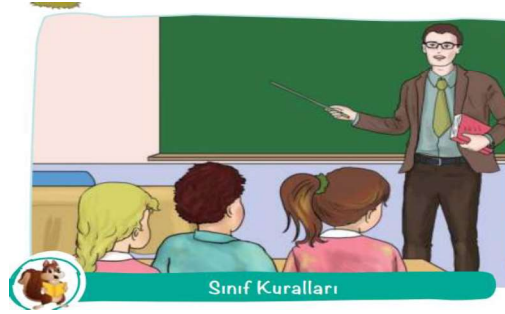
Tablo 5. Bilgi verici metinlerin “Resim–Metin İlişkisi Kategori Listesi”ne göre sıklık ve yüzde dağılımı.

Resim–Metin İlişkisi Kategori Listesi		Evet	Kısmen	Hayır	TOPLAM
1- Resimler, ait oldukları metnin içeriğiyle ilgili fikir vermektedir.	<i>f</i>	44	11	8	63
	%	69,8	17,4	12,8	100
2- Resimler, buldukları metnin başliğıyla uyum göstermektedir.	<i>f</i>	48	7	8	63
	%	76,2	11,2	12,6	100
3- Resimler, buldukları metnin içeriğiyle uyum göstermektedir.	<i>f</i>	47	14	2	63
	%	74,6	22,2	3,2	100
4- Resimler, metnin ana fikrini/ana duygusunu desteklemektedir.	<i>f</i>	56	4	3	63
	%	88,8	6,4	4,8	100
5- Resim-metin tasarım düzeninde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir.	<i>f</i>	36	25	2	63
	%	57,2	39,6	3,2	100
6- Resimlerdeki renkler canlı, açık ve ilgi çekicidir.	<i>f</i>	46	11	6	63
	%	73,1	17,4	9,5	100
7- Resimler, öğrencinin estetik zevk kazanmasına yardımcı olmaktadır.	<i>f</i>	60	2	1	63
	%	95,2	3,2	1,6	100

Tablo 5 incelendiğinde her maddede 63 olmak üzere 7 maddede toplam 441 görüş belirtilmiştir. Özel Eğitim 2. Kademe Türkçe Ders Kitabı 2'deki bilgilendirici metinlerin çoğunda (%69,8; f:44) resimlerin, ait oldukları metnin içeriğiyle ilgili fikir verdiği; %76,2 (f:48) ile buldukları metnin başlığıyla uyum gösterdiği; %74,6 (f:47) oranında ise ait oldukları metnin içeriğine uygunluk gösterdiği ifade edilmiştir. Araştırmacılar bilgi verici metinlerde yer alan resimlerin %88,8 (f:56) oranında metnin ana fikrini/ana duygusunu desteklediğini, %95,2 (f:60) oranında ise öğrencilere estetik zevk kazanmasına yardımcı olduğunu belirtmişlerdir. Resim-metin tasarım düzeninde zemin-fon ilişkisinin %57,2 (f:36) oranında gözetildiği; resimlerdeki renklerin ise %73,1 (f:46) oranında canlı, açık ve ilgi çekici olduğu ifade edilmiştir.

Bilgi verici metinlere ait metinlerden örnek olarak "Sınıf Kuralları" adlı metin seçilmiştir. "Sınıf Kuralları" adlı metinle ilgili açıklama, resim ve ulaşılan sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Metin tek sayfada yer almaktadır. Resim, metnin hemen üzerinde bulunmaktadır. Metne ait tek resim vardır. Metin, tek paragraftan oluşmaktadır. Metinde öğrencilerin sınıfta uyması gereken kurallar maddeler halinde açıklanır ve bu kurallara uyulması halinde sınıf düzeninin sağlanacağı belirtilir.

Resim 2.

Araştırmacıların "Sınıf Kuralları" adlı metin ve bu metne ait resim ile ilgili inceleme sonuçları bir paragrafta özetlenecek olursa şu sonuçlara ulaşılmaktadır: Resimler, ait oldukları metnin içeriğiyle ilgili fikir vermemektedir. Bunun nedeni olarak resmin yoruma açık ve farklı tahminlere yol açacak nitelikte olması söylenebilir. Resimler, buldukları metnin başlığıyla uyum göstermemektedir. Metinde sınıf kurallarından bahsedilmesine karşın boş bir tahtanın önünde bir kişinin bir şeyler anlatması metnin başlığı ile metin arasında uyum olmadığını göstermektedir. Resim, ait olduğu metnin içeriğine kısmen uygundur. Resim, ait olduğu metnin ana fikrini/ana duygusunu desteklemektedir. Resim-metin tasarım düzeninde zemin-fon ilişkisine kısmen dikkat edilmiştir. Resimlerdeki renkler canlı, açık ve ilgi çekicidir. Resimler, öğrencinin estetik zevk kazanmasına yardımcı olmaktadır.

3. Şiirlere ait bulgular

Özel Eğitim 2. Kademe Türkçe Ders Kitabı 2'deki şiirler, araştırmacılar tarafından tek tek incelenmiştir. Şiirlere ilişkin bulgular, "Resim-Metin İlişkisi Kategori Listesi"ne göre sıklık ve yüzdeleri verilerek aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 6. Şiirlerin “Resim–Metin İlişkisi Kategori Listesi”ne göre sıklık ve yüzde dağılımı.

Resim–Metin İlişkisi Kategori Listesi		Evet	Kısmen	Hayır	TOPLAM
1- Resimler, ait oldukları metnin içeriğiyle ilgili fikir vermektedir.	<i>f</i> %	3 33,3	5 55,5	1 11,1	9 100
2- Resimler, buldukları metnin başlığıyla uyum göstermektedir.	<i>f</i> %	6 66,6	- -	3 33,3	9 100
3- Resimler, buldukları metnin içeriğiyle uyum göstermektedir.	<i>f</i> %	2 22,2	7 77,7	- -	9 100
4- Resimler, metnin ana fikrini/ana duygusunu desteklemektedir.	<i>f</i> %	9 100	- -	- -	9 100
5- Resim-metin tasarım düzeninde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir.	<i>f</i> %	9 100	- -	- -	9 100
6- Resimlerdeki renkler canlı, açık ve ilgi çekicidir.	<i>f</i> %	5 55,5	4 44,4	- -	9 100
7- Resimler, öğrencinin estetik zevk kazanmasına yardımcı olmaktadır.	<i>f</i> %	9 100	- -	- -	9 100

Tablo 6’da görüldüğü gibi her maddede 9 olmak üzere 7 maddede toplam 63 görüş belirtilmiştir. Özel Eğitim 2. Kademe Türkçe Ders Kitabı 2’deki şiirlerde resimlerin, %55,5 (*f*:5) oranında, ait oldukları şiirin içeriğiyle ilgili kısmen fikir verdiği; resimlerin, %66,6 (*f*:6) ile buldukları metnin başlığıyla uyum gösterdiği; %77,7 (*f*:7) oranında ise ait oldukları şiirin içeriğine kısmen uygunluk gösterdiği ifade edilmiştir. Araştırmacıların tamamı şiirlerde yer alan resimlerin şiirin ana fikrini/ana duygusunu desteklediğini; öğrencilerin estetik zevk kazanmasına yardımcı olduğunu; resim-metin tasarım düzeninde zemin-fon ilişkisine dikkat edildiğini belirtmişlerdir. Araştırmacılar, %55,5 (*f*:5) oranında ise resimlerde kullanılan renklerin canlı, açık ve ilgi çekici olduğu ifade edilmiştir.

Şiirlerden örnek olarak seçilen “Benim Büyük Ailem” adlı şiiridir. “Benim Büyük Ailem” adlı şiirle ilgili açıklama, resim ve ulaşılan sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Şiir tek sayfada yer almaktadır. Görsel, şiirin hemen üzerinde bulunmaktadır. Şiire ait tek resim vardır. Şiirin konusundan hareketle resimde bir masa etrafında toplanan bir aile görülmektedir. Yaşlı bir çift, dede ve nine, genç çift ise anne ve baba figürünü temsil etmektedir. Resimde ayrıca iki çocuk bulunmaktadır. Şiirde sıcak bir aile ortamından bahsedilmektedir. Dede, nine, anne, baba ve çocuklardan oluşan büyük aile yapısının verdiği mutluluk ifade edilmektedir.

Resim 3.

Araştırmacıların “Benim Büyük Ailem” adlı şiire ait resimle ilgili değerlendirme sonucunda şu görüşlere ulaşılmıştır:

Resimler, ait oldukları şiirin içeriğiyle ilgili fikir vermektedir. Resimler, buldukları şiirin başlığıyla uyum göstermektedir. Resim, ait olduğu şiirin içeriğine kısmen uygundur. Resim, ait olduğu şiirin ana fikrini/ana duygusunu desteklemektedir. Resim-metin tasarım düzeninde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir. Resimlerdeki renkler canlı, açık ve ilgi çekicidir. Resimler, öğrencinin estetik zevk kazanmasına yardımcı olmaktadır.

Sonuç ve tartışma

2022-2023 eğitim-öğretim yılında okutulmakta olan MEB Yayınlarına ait Özel Eğitim 2.Kademe Türkçe Ders Kitabı 2’de yer alan metinler ile resimler arasındaki uyum düzeyini incelemeyi amaçlayan bu araştırma sonucunda incelenen kitap içerisinde 21’i bilgi verici metin (%70), 6’sı hikâye edici metin (%30) ve 3’ü şiir (%10) olmak üzere toplam 30 metin olduğu bulgulanmıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere Özel Eğitim 2. Kademe Türkçe Ders Kitabı 2’de bilgi verici metinler (f:21) sayıca fazladır. Bu metin türünü hikâye edici metinler (f:6) ve şiirler (f:3) takip etmektedir. İşcan ve Cımbız (2018), ortaokul 5. Sınıf Türkçe ders kitabında bulunan resimlerin metinler ile uyum düzeyini inceledikleri araştırmalarında 5. sınıf Türkçe ders kitabında 16’sı hikâye edici metin, 12’si bilgi verici metin ve 8’i şiir olmak üzere toplam 36 metin türü tespit etmişlerdir. Bu sonuçtan hareketle hikâye edici metinlerin nicelik olarak fazlalığı dikkat çekmektedir. Hikâye edici metinleri, bilgi verici metinler takip ederken, sayıca en az olan tür ise şiirlerdir. İnan Yıldız ve Baş’ın (2015) inceledikleri Türkçe ders kitaplarında ise 12 hedef metin, 8 serbest okuma metni bulunmaktadır. 3 öyküleyici metin, 2 bilgilendirici metin ile 2 şiir yer almaktadır. Demirel, Kökçü ve Akbaba’nın (2018) ise inceledikleri Türkçe ders kitabındaki metinlerden 11’i öyküleyici metin, 7’si bilgilendirici metin ve 6’sı şiir metnidir. Bu araştırmaların sonuçları ilgili araştırmanın sonuçlarıyla örtüşmemektedir. Söz konusu çalışmalarda incelenen ders kitapları arasında belirgin farklar ve dağılımlar olduğu söylenebilir. Sınıf seviyelerine, amaç ve öğretim programına veya okutulduğu yıla göre sayısal değerlerin farklılık göstermesi olağan karşılanabilir. Yukarıda ifade edilen çalışmaların sayısını artırmak mümkündür. Bunun yanında Türkçe ders kitaplarında yer alan metin ve resimlerin niteliği de ayrı öneme sahiptir. Türkçe öğretim programının amacına uygun şekilde bireylerin dil bilincini ve duyarlılığını edinebilmeleri için öğretim ortamlarında bulunan ders kitaplarındaki metinlerin özenle seçilmesi, özenle resimlenmesi ve yine aynı özenle de işlenmesi gerekmektedir (İşeri, 2021).

İnceleme kapsamında önce genel bulgulara ardından sırasıyla hikâye edici metinler, bilgi verici metinler ve şiirler alt başlıkları altındaki bulgulara yer verilmiş ve her başlık altında örnekler verilerek bulgular

desteklenmiştir. Genel bulgular alt başlığı altında elde edilen verilere göre Özel Eğitim 2. Kademe Türkçe Ders Kitabı 2'deki hikâye edici metinlerin çoğunda (%61,2; *f*:11) resimlerin, ait oldukları metnin içeriğiyle ilgili fikir verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Resimlerin, %66,6 (*f*:12) oranı ile buldukları metnin başlığıyla uyum gösterdiği belirtilirken; %77,7 (*f*:14) oranında ise ait oldukları metnin içeriğine uygunluk gösterdiği ifade edilmiştir. Araştırmacılar, hikâye edici metinlerde yer alan resimlerin metnin ana fikrini/ana duygusunu tamamen desteklediğini, öğrencilerin estetik zevk kazanmasına yardımcı olduğunu belirtmişlerdir Araştırmacılar tarafından resimlerin ve metnin tasarım düzeninde zemin-fon ilişkisine dikkat edilme oranı %88,8 (*f*:16) olarak belirlenirken; %94,4 (*f*:17) oranında ise resimlerde kullanılan renklerin canlı, açık ve ilgi çekici olduğu belirtilmiştir. Benzer bir çalışmayı İşcan ve Cımbız (2018) yapmıştır. 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 33 metin incelenmiştir. Söz konusu metinlerin yarısından fazlasında (% 63.63), resimlerin, öğrencilerin metni tahmin edebilmesini sağladığı; metinlerin yarısından fazlasında (% 54.54), resimlerin ait oldukları metnin ana fikrini/ana duygusunu desteklediği sonucuna ulaşılmıştır. Metinlerin çoğunluğunda (% 72.72), resimlerin ait oldukları metinlerin başlıklarını desteklediği; resimlerin ait oldukları metnin içeriğine uyumlu olduğu (% 81.81); metinlerin büyük bir çoğunluğunda ise (% 96.97), resimlerin ve metinlerin yerleştirilmesinde zemin fon ilişkisinin gözetildiği görülmektedir. Bu sonuçlar ilgili araştırmanın sonuçlarıyla örtüşmektedir. İşcan ve Cımbız'ın (2018) çalışmasının sonuçları incelendiğinde ilgili araştırmayla benzer ve paralel sonuçlara ulaşıldığı, bunun yanında 5. Sınıf ders kitabındaki metin görsel uyumunun genel olarak az da olsa daha yüksek oransal değerlerde olduğu görülmektedir. Ayrıca metinlerin tamamında, resimlerde kullanılan renklerin canlı, net ve dikkat çekici olduğu; resimlerin öğrenciler tarafından beğenileceği ifade edilmiştir. Bu sonuçlarda ilgili araştırmanın sonuçlarıyla örtüşmektedir. İşcan ve Cımbız (2018), Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi konusunda hazırlanmış ders kitaplarında yer alan resimlerin metinlerle olan uyum durumunu inceledikleri çalışmalarında; genel olarak ele alınan kitaplarda metinlere ait görsellerin, öğrencilerin metinleri tahmin etmesini sağladığı; ait oldukları metinlerin başlığını desteklediği; ait oldukları metnin içeriğiyle uyumlu olduğu; zemin fon ilişkisinin gözetildiği; öğrencilere estetik zevk kazandırdığı; sınıf düzeyine uygun olduğu ve görsellerde kullanılan renklerin canlı, net ve dikkat çekici olduğu bulgularına ulaşmışlardır. İşcan ve Cımbız'ın (2018) bu çalışması da ilgili çalışmayla benzer sonuçlar içermektedir. Ayrıca ders kitaplarındaki metinlerde tespit edilen bir diğer husus ise bazı metinlerin başlığının olmadığıdır. İnan Yıldız ve Baş (2015), 2. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin görsellerle olan ilişkisini inceledikleri çalışmalarında, tüm görsel ve metinlerin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine dikkat edildiği, görsellerin metnin içeriğiyle kısmen uyum gösterdiği, görsellerin metinlerin başlıklarını desteklediği, görsellerin bireylerin metni tahmin etmesine yardımcı olduğu, görsellerindeki unsurların metnin bağlamındaki duygularla örtüşmede yeterli düzeyde olmadığı, görsellerin metinlerde bulunan kavramlara yüksek oranda gönderme yaptığı, görsellerin verilmek istenen mesajları desteklediği, öyküleyici ve bilgilendirici türdeki metinlere ait görsellerin ana fikri desteklediği ve şiir türündeki metinlere ait görsellerin ise ana duyguyu desteklemekte yeterli olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu çalışma ilgili çalışmadan farklı sonuçlar içermektedir. Şiirlerde yer alan görsellerin ana fikri desteklemediği sonucu ilgili araştırmanın sonuçlarıyla örtüşmemektedir. Bunun yanında resimlerdeki figürlerin metnin bağlamındaki duygularla örtüşmede yeterli olmadığı bulgusu da söz konusu çalışmadan farklı bir sonuçtur. İlgili araştırmada tam aksi bir sonuç elde edilmiştir. Demirel, Kökçü ve Akbaba (2018), 5. sınıf Türkçe ders kitabını metin-görsel bakımından inceledikleri çalışmalarında sekiz metinde, metinle bir arada yer alan resimlerin, metinlerin içeriğine uygun olarak seçildiğini bulgulamışlardır. Bu sonuç, söz konusu araştırmanın sonuçlarına benzerlik göstermektedir. İlhan ve Yazar (2021) temel eğitim Türkçe ders kitaplarındaki metin-görsel ilişkisinin görsel tasarım unsurları bağlamında inceledikleri çalışmalarında ders kitaplarındaki incelenen metinlerde bulunan görsellerin, görsel tasarım unsurlarına göre uygun ve

kısmen uygun olduğu sonucuna ulaşılmışlardır. Metinlerin görsellerinin çoğunlukla öğrencilerin estetik duyarlılığını ortaya çıkaracak ya da geliştirecek düzeyde olmadığını gözlemlemişlerdir. Bunun yanında her iki ders kitabında da metinlerde çeşitli görsellerin kullanılmadığı genellikle tek görsel türe yer verildiği görülmüştür. Bu sonuç, ilgili araştırmanın da bir bulgusudur. Metinlerin tamamında tek görsel kullanılmıştır. Bunun yanında ilgili araştırma öğrencilerin estetik duyarlılığını ortaya çıkaracak nitelikler gösteren metin ve görsellere yer verildiğini bulgulamıştır. Bu yönüyle de bahsedilen araştırmanın sonuçlarından farklılaşmaktadır. Bu çalışmaların yanında Türkçe ders kitaplarındaki metin ve görsel/resim ile ilgili öğretmen ve öğrenci görüşlerine başvuran çalışmalarda bulunmaktadır. Örneğin Baş ve Yıldız (2014), ilkökul Türkçe ders kitaplarının resim-metin ilişkisini öğretmen görüşleri açısından ele aldıkları çalışmalarında sınıf öğretmenlerinin ilkökul Türkçe ders kitaplarındaki resim metin ilişkisine yönelik görüşlerinin, cinsiyet değişkenine ve mesleki kıdem ile mezun olunan okul türüne göre anlamlı farklılık tespit edilmezken, okutulan sınıf düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık görülmüştür. Bunun yanında Karakoyun (2019) ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki görsellerin öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre metin-görsel uyumu açısından incelediği çalışmasında öğretmenlerin ve öğrencilerin görüşlerinden yola çıkarak ulaşılan sonuçtan Türkçe ders kitaplarında bulunan temalardaki okuma metinlerinde kullanılmakta olan resimlerin metinlerin içeriğini yansıtmada yetersiz kaldıklarını tespit etmiştir. Resimlerin çoğunluğunun metnin konusunda ön bilgi oluşturmada, ana fikrini yansıtmada, öğrencilerde estetik duyarlılık ve metinlere karşı okuma isteği uyandırmada yeterli olmadıkları sonucuna varılmıştır. Bu çalışmanın sonuçlarının söz konusu çalışmayla benzer sonuçlara ulaşmadığı görülmektedir.

Çalışmanın bulguları genel dağılıma göre verildikten sonra metin türlerine göre ayrılmış ve elde edilen veriler sıralanmıştır. Buna göre Özel Eğitim 2. Kademe Türkçe Ders Kitabı 2'deki hikâye edici metinlerin çoğunda (%61,2; *f*:11) resimlerin, ait oldukları metnin içeriğiyle ilgili fikir verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Resimler, %66,6 (*f*:12) oranı ile buldukları metnin başlığıyla uyum gösterirken; %77,7 (*f*:14) oranında ise ait oldukları metnin içeriğine uygunluk gösterdiği belirtilmiştir. Araştırmacıların tamamı hikâye edici metinlerde yer alan resimlerin metnin ana fikrini/ana duygusunu desteklediğini, öğrencilere estetik zevk kazanmasına yardımcı olduğunu ifade etmişlerdir. Araştırmacılar tarafından resimlerin ve metnin tasarım düzeninde zemin-fon ilişkisine dikkat edilme oranı %88,8 (*f*:16) olarak bulunurken; %94,4 (*f*:17) oranında ise resimlerde kullanılan renklerin canlı, açık ve ilgi çekici olduğu belirtilmiştir. İşcan ve Cımbız'ın (2018) çalışmasında hikâye edici metinlerin yarıdan fazlasında görsellerin, öğrencilerin metni tahmin etmesini sağladığı ve metnin başlığını desteklediği ifade edilmiştir. Hikâye edici metinlerin çoğunda görsellerin, ait olduğu metnin başlığını desteklediği; fakat hikâye edici metinlerin yarıdan fazlasında görsellerin, ait olduğu metnin ana fikrini desteklemediği görülmektedir. Bu sonucuya ilgili çalışmadan farklılaşmaktadır. Hikâye edici metinlerin tamamında görsellerin ve metnin yerleştirilmesinde zemin fon ilişkisinin gözetildiği; görsellerin kullanılan renklerin canlı, net ve dikkat çekici olduğu; resimlerin öğrenciler tarafından beğenileceği görülmektedir. Elde edilen sonuçlardan hareketle görsellerin, ait olduğu metnin ana fikrini desteklemediği sonucunun dışında iki çalışmanın da sonuçları benzerlik göstermektedir. İlgili çalışma, görsellerin, ait olduğu metnin ana fikrini desteklediği sonucuna ulaşmışken İşcan ve Cımbız'ın (2018) çalışmasında görsellerin, ait olduğu metnin ana fikrini desteklemediği sonucuna varılmıştır.

Özel Eğitim 2. Kademe Türkçe ders kitabı 2'deki bilgilendirici metinlerin çoğunda (%69,8; *f*:44) resimlerin, ait oldukları metnin içeriğiyle ilgili fikir verdiği; %76,2 (*f*:48) ile buldukları metnin başlığıyla uyum gösterdiği; %74,6 (*f*:47) oranında ise ait oldukları metnin içeriğine uygunluk gösterdiği ifade edilmiştir. Araştırmacılar bilgi verici metinlerde yer alan resimlerin %88,8 (*f*:56) oranında metnin ana fikrini/ana duygusunu desteklediğini, %95,2 (*f*:60) oranında ise öğrencilere estetik zevk

kazanmasına yardımcı olduğunu belirtmişlerdir. Resim-metin tasarım düzeninde zemin-fon ilişkisinin %57,2 (f:36) oranında gözetildiği; resimlerdeki renklerin ise %73,1 (f:46) oranında canlı, açık ve ilgi çekici olduğu ifade edilmiştir. İşcan ve Cımbız'ın (2018) çalışmasında bilgi verici metinlerin çoğunda görsellerin, öğrencilerin metni tahmin edebilmesine yardımcı olduğu; ait oldukları metnin ana fikrini desteklediği; ait oldukları metnin içeriğine uygun olduğu görülmektedir. Bilgi verici metinlerin çoğunda görsellerin, ait oldukları metnin başlığını desteklediği bulgulanmıştır. Bilgi verici metinlerin tümünde, görsellerin ve metnin yerleştirilmesinde zemin fon ilişkisinin gözetildiği; resimlerde kullanılan renklerin canlı, net ve dikkat çekici olduğu; resimlerin öğrenciler tarafından beğenileceği görülmektedir. İşcan ve Cımbız'ın (2018) çalışmasında elde ettikleri sonuçlarla ilgili çalışmanın bütün sonuçları benzerlik göstermektedir. Bunun yanında oransal olarak farklılıklar söz konusudur.

Özel Eğitim 2. Kademe Türkçe ders kitabı 2'deki şiirlerde resimlerin, %55,5 (f:5) oranında, ait oldukları şiirin içeriğiyle ilgili fikir verdiği; resimlerin, %66,6 (f:6) ile buldukları metnin başlığıyla uyum gösterdiği; %77,7 (f:7) oranında ise ait oldukları şiirin içeriğine kısmen uygunluk gösterdiği ifade edilmiştir. Araştırmacıların tamamı şiirlerde yer alan resimlerin şiirin ana fikrini/ana duygusunu desteklediğini; öğrencilerin estetik zevk kazanmasına yardımcı olduğunu; resim-metin tasarım düzeninde zemin-fon ilişkisine dikkat edildiğini belirtmişlerdir. Araştırmacı ve katılımcılar, %55,5 (f:5) oranında ise resimlerde kullanılan renklerin canlı, açık ve ilgi çekici olduğu ifade edilmiştir. İşcan ve Cımbız'ın (2018) çalışmasında şiirlerin çoğunda resimlerin, öğrencilerin metni tahmin edebilmelerini sağladığı; şiirlerin çoğunluğunda resimlerin ait oldukları şiirlerin ana duygusunu desteklediği; şiirlerin büyük bir kısmında resimlerin, ait oldukları şiirlerin başlığını desteklediği; ait oldukları şiirin içeriğine uygunluk gösterdiği; resimlerin ve şiirin yerleştirilmesinde zemin fon ilişkisinin gözetildiği bulgulanmıştır. Şiirlerin tamamında, resimlerde kullanılan renklerin canlı, net ve dikkat çekici olduğu; resimlerin öğrencilerin hoşuna gidecek nitelikte olacağı görülmektedir. İşcan ve Cımbız'ın (2018) çalışmasında şiirlerde yer alan görseller ile olan uyum düzeyinden elde ettikleri sonuçlarla ilgili çalışmanın şiir ve görsel uyumundan elde edilen sonuçlar oransal olarak farklılıklar söz konusu olsa da örtüşmektedir.

İşcan ve Cımbız (2018) ortaokul 5.sınıf Türkçe ders kitaplarındaki görsellerin metinler ile olan uyum düzeyini ele aldıkları çalışmalarında hikâye edici metin ve şiir türlerindeki resimlerin, öğrencinin metni tahmin etmesini orta düzeyin biraz üstünde sağladığı buna karşın bilgi verici metin türlerine ait resimlerin, öğrencinin metni tahmin etmesini sağlama oranının yüksek düzeyde olduğu sonucuna varmışlardır. Bütün metinler incelendiğinde ise resimlerin, öğrencinin metinleri tahmin etmesini sağlamanın orta düzeyin biraz üstünde olduğu görülmektedir. Elde edilen sonucun kısmen yeterli olduğu söylenebilir. Buna karşın bilgi verici metin türlerine ait resimlerin metni tahmin ettirme işlevinin, diğer metin türlerinde de sağlanması gerektiğine dikkat çekilmektedir. İşcan ve Cımbız'ın (2018) çalışmasıyla karşılaştırıldığında bu çalışmada konu edilen bilgi verici metinlerin diğer metin türlerine göre daha işlevsel olduğu noktasında benzerlik gösterdiği söylenebilir. Ayrıca İşcan ve Cımbız'ın (2018) söz konusu çalışmalarıyla hikâye edici metin ve şiir türlerinde de orta düzeyin biraz üzerinde olduğu bulgusuyla da bu çalışma ile benzer bulgulara ulaşıldığı sonucuna varılabilir. Başka bir çalışmada Türkben (2019), Türkçe ders kitaplarındaki metin resimlerini incelemiştir. Bu çalışmada Türkçe ders kitabındaki metinlerde yer alan resimlerin yüksek oranda öğrencilerin estetik duyarlılığını artıran, estetik duyarlılığını geliştiren veya ortaya çıkaran nitelikler taşımadığını bulgulanmıştır. Bu sonuçlarıyla ilgili çalışmanın sonuçlarıyla örtüşmemektedir. 8. sınıf Türkçe ders kitabında ise bu durumun daha da düşük olduğunu ifade etmiştir. Buna karşın metinlerde yer alan resimlerin büyük çoğunluğunun görsel okuma ve okuma öncesi metne ısınma açısından başarılı bulunduğu belirtmiştir. Aynı şekilde, görsellerin büyük oranda içeriği yansıttığı da ifade edilmiştir. Bu sonuç, söz konusu

çalışmadan da elde edilen bir sonuçtur. Türkben'in (2019) çalışmasında ulaştığı sonuçlarla bu çalışmada elde edilen bulgularla benzerlik göstermektedir. Özel Eğitim 2. Kademe Türkçe ders kitabı 2'deki metinlerin resimlerle olan uyum düzeyini incelemeyi amaçlayan bu çalışmada metinlerde yer alan resimlerin büyük oranda öğrencilerin estetik duyarlılık kazanmasına yardımcı olan, estetik duyarlılığını geliştiren veya ortaya çıkaran nitelikler taşıdığı sonucuna varılmıştır. Başka bir çalışmayı ise İlhan ve Yazar (2021) yapmıştır. Temel eğitim Türkçe ders kitaplarında bulunan metin ve görsellerin birbiriyle olan ilişkisinin görsel tasarım unsurları açısından ele alan İlhan ve Yazar (2021), inceledikleri metinlerin 11 tanesinin görsellerinin sözel metnin anlaşılmasını desteklediğini, 5 tanesinin kısmen desteklediğini tespit etmiştir. Metinlerin 13 tanesinde metnin anlaşılmasını sağlamaya yetecek kadar görsel kullanıldığı, üç tanesinde görsellerin kısmen metnin anlaşılmasını desteklediği sonucuna varılmıştır. Ayrıca ders kitaplarındaki resimler bütünlük, denge ve orantı ilkelerine genellikle uygun ve kısmen uygun bulunmuştur. Benzer şekilde, ders kitaplarındaki görsellerin büyük bir kısmı vurgulanmak istenen unsurun öne çıkarılması açısından uygun ve kısmen uygun görülmüştür. Bu sonuçlarla İlhan ve Yazar'ın (2021) çalışmasının da bu çalışmayla benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Bütün bu çalışmalar incelendiğinde ders kitaplarında yer alan metin ve görsellerin birbirleriyle olan uyum düzeyine gösterilen dikkatin ve özenin öğrenci açısından ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır. Görsellerin metinlerle olan uyum düzeyi, öğrencinin derse karşı gösterdiği ilgiyle doğru orantılı olduğu söylenebilir. Örneğin Dikeç'e (2014) göre öğrenciler, resimlerin renkli olmasını istemektedir. Bu durum, öğrencinin görsellere ilgi duyma ve bu ilgiden hareketle öğrenmeyi gerçekleştirme amacını taşıyabilir. Birey, beğendiği, sevdiği, ilgi ve dikkat çekici unsurlara yakınlık duyar. Bu bakımdan ders kitaplarındaki metinler ve görsellerde ilgi ve dikkat çekici olmalı, öğrenciyi öğrenmeye yaklaştırmalıdır. Bunun yanında Dikeç (2004), Kayıkcı (2006), Yıldırım (2007), Arı (2008), Erdost (2012), Şeref ve Yılmaz (2013), Aygün (2014), Baş ve İnan Yıldız (2015), Ercantürk (2015) ve Damar'ın (2016) yaptıkları çalışmalarda, ders kitaplarında bulunan görsellerin, metnin içeriğine uyum gösterdiğinde, ilgili dersin öğrenilmesine yarar sağladığı ve sözel metinleri anlaşılır kıldığı bulgularına ulaşılmıştır. Bundan dolayı ders kitaplarında yer alan görsellerin ve metinlerin seçilmesinde özenli davranılmalı, mevcut ders kitaplarında bulunan metin ve görseller ise yukarıdaki çalışmalarda olduğu gibi incelenmelidir. Konuyla ilgili yapılan incelemeler, hazırlanacak olan ders kitaplarında bulunan metinlerin ve görsellerin birbirleri ile olan ilişkilerinin/uyumunun düzeyini belirleyecek unsurlardan biridir. Bu bakımdan bu tür çalışmaların ortaya koyduğu tespitler, eksiklikler ve etkiler titizlikle ve dikkatle ele alınmalı, değerlendirilmeli ve hazırlanacak olan ders kitaplarında bu hususlara gereken önem verilmelidir.

Kaynakça

- Arı, S. (2008). *MEB, ilköğretim yedinci sınıf Türkçe ders kitabında resimlerin içerikle uyumu*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Aygün, A. (2014). *2004-2013 yılları arasında yayımlanan resimli öykü kitaplarında metin-resim ilişkisinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bakkaloğlu, S. (2021). Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi, Özenç, E.G. ve Özenç, M. (Ed.), *Metin Türleri ve Metinlerde Anlam Kurma İçinde* (s.239-256).
- Baş, B. ve İnan Yıldız, F. (2015). İlkokul Türkçe ders kitaplarının resim-metin ilişkisi açısından değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(28), 139-151.
- Batur, Z. (2010). Ana dili öğretiminde gösterge biliminin yeri: ana dili ders kitaplarındaki sözel metinlerle görsel metinleri bütünselliğinin analizi, *Journal of Turkish Studies* 5(4). 174-200.

- Can, F. ve Koç, R. (2022). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde bulunan noktalama ve yazım yanlışları üzerine bir inceleme. Yağmur Şahin, E. (Ed.), *Türkçe öğretimi ders kitapları ve Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi üzerine araştırmalar* içinde (s.1-26.). Paradigma Yayınları.
- Çeçen, M.A. (2015) Yazma eğitimi açısından metin bilgisi, Özbay, M. (Ed.), *Yazma eğitimi* içinde (s. 131-150). Pegem Yayıncılık.
- Çetinkaya, M. (2022). 2. Kademe Özel Eğitim Türkçe Ders Kitaplarındaki etkinliklerin değerlendirilmesi. *Uluslararası Temel Eğitim Çalışmaları Dergisi*, 3 (1), 9-24.
- Damar, Z. (2016). *Ortaokul 5. sınıf Türkçe kitaplarındaki resimlerin çocuk resimleriyle ilgili ve eğitime yansımaları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demirel, Ş. , Kökcü, Y. ve Akbaba, R. S. (2018). 5. sınıf Türkçe ders kitabının resim-metin ilişkisi açısından incelenmesi. *Adıyaman University Journal of Educational Sciences*, 8(2), 224-243.
- Delican, B. ve Temizyürek, F. (2016). İlkokul Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür ve tema açısından incelenmesi. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 5(3), 842-856.
- Durukan, E. (2011). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24 (1) , 209-216.
- Dikeç, L. (2004). *İlköğretim okullarındaki Türkçe ders kitaplarında kullanılan kitap resimleri (illüstrasyonlar), teknikleri ve öğrenmeye katkısı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ercantürk, O. K. (2015). Türkçe ders kitaplarındaki yazılı metinler ile metin görsellerin uyumu. *Turkish Studies*, 10 (3), 427-454.
- Erdost, I. (2012). *İlköğretim üçüncü sınıf Türkçe ders kitaplarının resim (illüstrasyon) ve içerik uyumuna ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ertok Atmaca, Anıl. (2006). İlköğretim ders kitaplarında görsel tasarım ve resimleme. *Milli Eğitim Dergisi*, 171.
- Güneş, F. (2021). Türkçe öğretimi (11.Baskı). Pegem Yayınları.
- İlhan, E. ve Yazar, İ. (2021). Temel eğitim Türkçe ders kitaplarındaki metin-görsel ilişkisinin görsel tasarım unsurları bağlamında incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (52) , 744-763.
- İnan Yıldız, F. ve Baş, B. (2015). İlkokul 2. sınıf Türkçe ders kitabının resim-metin ilişkisi açısından değerlendirilmesi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2) , 251-268.
- İşcan, A. , Efendioğlu, S. ve Ada, Ş. (2007). Türkçe ders kitaplarında yer alan edebi metinlerin öğrencilere estetik zevk kazandırmadaki rolü. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 59-76.
- İşcan, A. ve Karadağ, K. (2021). İlkokul 4. sınıf Türkçe ders kitabındaki resimlerin metinlerle uyumunun incelenmesi. *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 196-215.
- İşcan, A., Cımbız A. T. (2018). Ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki resimlerin metinlerle uyum düzeyinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 250-272.
- İşcan, A. ve Kanca, E. (2021). Yabancılarla Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarında Görsel-Metin Uyumu. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 6 (1) , 133-160.
- İşeri, K(2021). Türkçe ders kitabı çözümlenmeleri. Ülper, H.(Ed.). *Türkçe ders kitaplarında resimler* içinde (s.83-91). Pegem Akademi Yayınları.
- Karakoyun, A. (2019) *Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki görsellerin öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre metin-görsel uyumu açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.

- Kaya, M., Çiftçi, Ö. (2020). Teachers and students' evaluation of listening texts in Turkish textbooks. *International Journal of Education & Literacy Studies*, 8(1), 84- 94.
- Kaya, M., Kardaş, M. N. (2019). Türkçe öğretmenleri ile Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe ders kitaplarındaki metinlerle ilgili görüşleri. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (21), 323-342.
- Kayıkçı, M. (2006). *İlköğretim Türkçe, Sosyal Bilgiler, Fen Bilgisi ve Matematik ders kitaplarında görsel tasarım sorunları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Kırbaş, A., Orhan, S., Topal, Y. (2012). İlköğretim Türkçe ders kitaplarındaki görsel öğelere öğretmen görüşlerinden hareketle eleştirel bir bakış. *Journal of Turkish Studies*, 7(4), 2225-2235.
- Koç, R. ve Can, F. (2022). Türkçe öğretimi ders kitapları ve Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi üzerine araştırmalar. Yağmur Şahin, E. (Ed.), *Türkçe ders kitaplarında yer alan etkinliklerin etkililiğine ilişkin öğretmen görüşleri* içinde (s.1-26.). Paradigma Yayınları.
- Kolaç, E. (2003). İlköğretim dördüncü sınıf Türkçe ders kitaplarının öğretmen görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (1), 105-137.
- Mazlum, Ö. ve Mazlum F.S. (2016). İlköğretim 4. Sınıf ders kitaplarının görsel tasarımına yönelik öğretmen görüşlerinin incelenmesi, *Sanat Eğitimi Dergisi*, 4(1), 1-17.
- Miles, M.B. ve Huberman, A.M. (1994). *Qualitative Data Analysis: A Sourcebook of New Methods*(2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Özbay, M., Çeçen, M.A. (2012). Türkçe ders kitaplarında (6-8. sınıflar) yer alan okuma kültürü teması metinlerinin metinler arası bakımdan incelenmesi, *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 1(1), 67-76.
- Pilav, S. & Oğuz, M. (2015). Türkçe ders kitaplarında yer alan metin türleri üzerine bir araştırma. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (2), 16-30.
- Pourtois, J-P. ve Desmet, H.(2002). *L'éducation postmoderne*. Paris: PUF.
- Şeref, İ. ve Yılmaz, İ. (2013). Gökkuşuğu Türkçe Öğretim Seti'ndeki okuma metinleri ile görsellerin bütünselliği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(27), 505-519.
- Türkben, T. (2019). Türkçe ders kitaplarındaki metin resimlerinin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 650-672.
- Uzuner, S. , Aktaş, E. , Albayrak, L. (2010). Türkçe 6, 7 ve 8. sınıf ders kitaplarının görseller (illüstrasyonlar) açısından değerlendirilmesi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*. 27, 721-733.
- Varışoğlu, B. , Şeref, İ. , Gedik, M. ve Yılmaz, İ. (2014). Deyim ve atasözlerinin öğretilmesinde görsel bir araç olarak karikatürlerin başarıya etkisi. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 41 (41) , 226-242.
- Yıldıran, N. B. (2007). *İlköğretim 8. sınıf bilgisayar ders kitaplarının görsel tasarım ilkelerine uygunluğunun değerlendirilmesi ve içerik analizinin yapılması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12.Baskı). Seçkin Yayınları.
- Yılmaz, A. (2005). *İlköğretim okulları ilk kademedeki okutulan ders kitaplarının resimlemeleri yönünden değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.